

к. е. н. Тютюнник Ю.М., Дерид О.М.

Полтавська державна аграрна академія

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТОЧКИ БЕЗЗБИТКОВОГО ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. Викладені результати дослідження особливостей аналізу беззбитковості виробництва сільськогосподарської продукції. Проведено розрахункові показники точки беззбиткової урожайності зернових культур і запасу фінансової стійкості зернової галузі в Україні і Полтавській області. Доведена необхідність ефективного управління підприємницьким ризиком як важливого елемента антикризового внутрішньогосподарського регулювання та реалізації державної аграрної політики.

Ключові слова: підприємницький ризик, постійні витрати, змінні витрати, точка беззбиткової урожайності, запас фінансової стійкості.

I. Вступ. Сільськогосподарському виробництву об'єктивно властивий досить високий підприємницький ризик, під яким розуміють оцінену можливість отримання певного результату (як у вигляді додаткового прибутку, так і втрат) внаслідок впливу стохастичних подій, зумовлених невизначеністю внутрішніх умов і зовнішнього середовища суб'єкта господарювання [1]. Сільськогосподарські підприємства з метою мінімізації ризиків можуть використовувати різноманітні методи та заходи: страхування урожаю, диверсифікацію виробництва, впровадження нових сортів рослин, чітке дотримання нормативів технологічних процесів, адміністративні обмеження тощо. З метою кількісної оцінки підприємницького ризику доцільно визначати показники точки беззбитковості та запасу фінансової міцності. По відношенню до сільськогосподарської продукції їхній розрахунок має враховувати особливості агровиробництва.

II. Постановка задачі. Метою дослідження є розроблення пропозицій щодо удосконалення методики визначення точки беззбитковості сільськогосподарської продукції, проведення розрахунку цього показника при виробництві зерна в Україні і Полтавській області, оцінка запасу фінансової стійкості галузі

з використанням прийому порівняльного аналізу та розрахунково-конструктивного методу.

III. Результати. Точка беззбитковості характеризує мінімальний обсяг продажу (виробництва), при якому господарська діяльність ще не приносить прибутку, але вже є беззбитковою. Розрахунок даного показника ґрунтується на розмежуванні постійних і змінних витрат у структурі собівартості продукції:

$$TB = \frac{ПВ}{Ц - З_о}, \quad (1)$$

де TB - точка беззбитковості;

$ПВ$ - постійні витрати;

$Ц$ - ціна;

$З_о$ - змінні витрати на одиницю продукції.

Застосування формули розрахунку беззбитковості у її класичному вигляді для оцінки підприємницького ризику у сільському господарстві має ряд недоліків [1]. По-перше, у силу відомих особливостей агровиробництва об'єктивне розмежування витрат на постійні та змінні є достатньо проблематичним, особливо в довгостроковому періоді. По-друге, у сільському господарстві існують загальноприйняті нормативи граничних витрат насіння, палива, мінеральних добрив, засобів захисту рослин у розрахунку на 1 га, тобто ці витрати мають ознаки постійних (фіксованих). Але за своїм економічним змістом вони є змінними (оборотними засобами), оскільки переносять свою вартість на продукцію протягом одного операційного циклу і залежать від площі землі в обробітку. Тому доцільно застосовувати спрощений підхід до розрахунку точки беззбитковості при виробництві сільськогосподарської продукції:

$$TB = \frac{ПВ + ЗВ}{Ц}, \quad (2)$$

де $ЗВ$ - змінні витрати.

На основі аналізу беззбитковості можна визначити запас фінансової стійкості господарської діяльності:

$$ЗФС = \frac{B - TB}{B} \times 100, \quad (3)$$

де $ЗФС$ - запас фінансової стійкості, %;

B - фактичний або прогнозований обсяг виробництва;
ТБ - точка беззбитковості.

Чим меншим є запас фінансової стійкості, тим вищим буде ризик зазнати збитку при зменшенні обсягу реалізації (виробництва). Господарська діяльність вважається досить ризикованою, якщо запас стійкості становить менше 25%.

В табл. 1 наведені результати розрахунку точки беззбиткового обсягу і запасу фінансової стійкості виробництва зернових культур в Україні і Полтавській області у 2001 р.

Таблиця 1. Аналіз беззбитковості виробництва зернових культур у 2001 р.*

№№ п/п	Показники	Україна	Полтавська область
1.	Урожайність, ц/га	27,1	26,8
2.	Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	38,51	40,80
3.	Собівартість 1 ц, грн.	27,08	25,74
4.	Точка беззбиткової урожайності, ц/га $\left(\frac{n.3 \times n.1}{n.2} \right)$	19,1	16,9
5.	Запас фінансової стійкості (за урожайністю), % $\left(\frac{n.1 - n.4}{n.1} \times 100 \right)$	29,5	36,9

* Джерело інформації: [2].

Отже, у 2001 р. точка беззбиткової урожайності зернових культур в середньому по Україні становила 19,1 ц/га. При фактичній урожайності 27,1 ц/га запас фінансової стійкості зерновиробництва досяг 29,5%. В Полтавській області показники беззбитковості виробництва зерна дещо кращі. Так, точка беззбиткової урожайності нижча на 2,2 ц/га (11,5%), а запас фінансової стійкості перевищує середньодержавний рівень на 7,4 пунктів. Це пояснюється як вищою середньою ціною реалізації (на 5,9%), так і нижчою собівартістю одиниці продукції (на 4,9%).

Зважаючи на те, що показники розвитку зернової галузі щорічно піддаються суттєвому впливу ринкових коливань (особливо це стосується цінової ситуації), досягнутий рівень фінансової стійкості не може вважатися достатнім

для забезпечення сталої прибутковості товаровиробників. Про це свідчить і динаміка показників у 2002 р.

За попередніми даними, в Полтавській області при середній урожайності зернових культур 32 ц/га і собівартості 1 ц реалізованої продукції на рівні 25 грн. показник витрат на 1 га становив близько 800 грн. Збільшення пропозиції зерна на ринку обумовило зниження реалізаційних цін в середньому по групі зернових культур до 30-31 грн./ц. Отже, точка беззбиткової урожайності знаходилася на рівні 26-27 ц/га, а запас фінансової стійкості галузі знизився до 16-18%, тобто зерновиробництво було досить ризикованим.

IV. Висновки. Управління підприємницьким ризиком – це комплекс послідовних, систематичних, узгоджених між собою організаційно-економічних заходів, спрямованих на приріст активів суб'єкта підприємницької діяльності та максимізацію його доходу при оптимальному співвідношенні вигод і втрат. Ризик-менеджмент передбачає формування мети і завдань ризику, поглиблений аналіз ринкової ситуації, виявлення причин, джерел і факторів ризику та визначення ймовірності їх активізації, вибір оптимальних прийомів подолання небезпек. Зокрема, в сільському господарстві застосування формули (2) дозволяє визначити точку беззбитковості вищу, ніж традиційна формула (1), що важливо, наприклад, для покриття ризику зниження урожайності під впливом несприятливих погодних умов. Оцінка беззбитковості виробництва сільськогосподарської продукції та пошук адекватних методів управління підприємницьким ризиком сприятимуть вдосконаленню внутрішньогосподарського регулювання і успішній реалізації державної та регіональної аграрної політики.

Література.

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск)/ За ред. П.Т. Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – С.357.

2. Міністерство аграрної політики України. Моніторинг економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК за 11 місяців 2001 р. – К., 146 с.